

Çocuk Kitaplarının Kültürel Aktarım Açısından İncelenmesi ^a

Başak KARAKOÇ ÖZTÜRK ^b, Bilge DESTEGÜLOĞLU ^{c d}

Özet

Araştırmanın amacı seçilen çocuk kitaplarındaki karakterlerin özelinde veya çevresinde gerçekleşen kültürel aktarıma ilişkin görünüşleri saptamaktır. Araştırma durum çalışması olarak kurgulanmıştır. Uzman görüşü alınarak 5 farklı yazarın 5 kitabı incelenecek dokümanlar olarak belirlenmiştir. Belirlenen kitaplarda yer alan kültürel öğelerin tespit edilmesinde "Metinlere Yansıyan Kültürel Öğeler ve Alt Öğeler" başlıklı sınıflama kullanılmıştır. Bu sınıflamada yedi ana başlık altında kültürel öğelere ve her bir kültürel öğeye yönelik alt başlıklara yer verilmiştir. Belirlenen kültürel öğeler; günlük yaşam, kişiler arası ilişkiler, değerler ve eğitim, edebiyat, sanat ve müzik, gelenekler ve folklor, sosyal yaşam, coğrafya ve mekândır. Sonuçta kültürel öğeler arasında günlük yaşamın ve yiyecek-içecek, yemek zamanları, sofrada adabı, karşılıklı konuşmalarda kullanılan sözler ve kalıpların çocuk kitaplarında daha fazla yer aldığı görülmüştür. Bunun yanı sıra edebiyat, sanat ve müzik kültürel öğelerinin ise çocuk kitaplarında geçiş sıklığının oldukça az olduğu saptanmıştır. Son olarak kültürel öğeler arasında günlük yaşamın diğer öğelere oranla çocuk kitaplarında daha fazla yer aldığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler

Çocuk edebiyatı
Çocuk kitapları
Karakter
Kültür aktarımı

Makale Hakkında

Geliş Tarihi: 10.01.2022
Kabul Tarihi: 21.06.2022
Doi: 10.18026/cbayarsos.1056023

Review of Children's Books in Terms of Cultural Transfer

Abstract

The aim of the research is to determine the views of the cultural transfer that takes place in or around the characters in the selected children's books. The research was designed as a case study. 5 books by 5 different authors were determined as documents to be examined by taking expert opinions. In determining the cultural elements in the specified books, the classification titled "Cultural Elements and Sub-Elements Reflected in The Texts" was used. This classification includes cultural elements under seven main headings and subheadings for each cultural element. Designated cultural elements are; daily life, interpersonal relations, values and education, literature, art and music, traditions and folklore, social life, geography and space. As a result, it has been observed that daily life and food and beverage, meal times-table manners, words and patterns used in conversation are more involved in children's books among cultural elements. In addition, the cultural elements of literature, art and music were found to be a quite small frequency of passage in children's books. Finally, it was found that daily life was more involved in children's books than other elements.

Keywords

Children's literature
Children's books
Character
Culture transfer

About Article

Received: 10.0.2022
Accepted: 21.06.2022
Doi: 10.18026/cbayarsos.1056023

^a Çalışma, 04-05.01.2022 tarihinde Adana'da gerçekleşen 3. Uluslararası 5 Ocak Sosyal ve Beşeri Bilimler Kongresinde sunulan sözlü bildirinin genişletilmiş hâlidir.

^b Doç. Dr., Çukurova Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, <https://orcid.org/0000-0002-5783-3471>

^c Arş. Gör., Çukurova Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, <https://orcid.org/0000-0001-7147-8296>

^d İletişim yazarı: bdesteguloglu@cu.edu.tr

Giriş

Milletler, kendilerine ait kültürleri çeşitli araçlarla diğer milletlere tanıtmaya ve gelecek nesillerle paylaşmaya çalışmaktadır. Bir insan topluluğunun geçmişi ile bugününü birbirine bağlayan kültür olgusu farklı şekillerde tanımlanabilir. Kültür bir milletin, biriktirdiği dil, din, gelenek, sanat gibi maddi ve manevi değerlerin bütünüdür. Dolayısıyla bir kültürün varlığı bir milletin mevcudiyetini veya bir topluluğun varlığı bir kültürün mevcudiyetini göstermektedir (Kafesoğlu, 1997: 16). Türk Dil Kurumu (2021: <https://sozluk.gov.tr/>) kültürü, tarihsel ve toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan araçların bütünü şeklinde tanımlanmıştır. Ziya Gökalp'e (2018) göre ise kültür (hars), yalnız bir milletin dinî, ahlâkî, hukukî, bedîî, lisanî, iktisadi ve fennî hayatlarının ahenkli bir bütünüdür. Sapire'e göre, kültür tanımının amacı, herhangi bir toplumun kendine özgü yapısını ve yaşayış tarzını belirleyen tutumları, değerleri, hayat görüşünü ve medeniyetin o toplum içindeki görünüşünü tek bir terimin içine sığdırmaktır (Akt. Özakpınar, 2009: 31).

Kültürün en önemli aynası ve aktarıcısının ise dil olduğu bilinen bir gerçektir. Nitekim Kaplan (2014) kültür deyince ilk akla gelen şeyin dil olduğunu, dilin millet denilen sosyal varlığı birleştirdiğini, aralarında duygu ve düşünce akımı vücûda getirdiğini ifade etmiştir. Sevinçlerini, üzüntülerini, endişelerini başkalarıyla paylaşma isteği duyan insanoglunun, bu uğurda en etkili aracı dildir. Diller kavimlerin kendi toplum yapısına göre şekillenmiş özel birer anlaşma sistemleri oldukları için, dünyadaki kavim sayısınca dil olduğu kabul edilmektedir (Korkmaz, 2019). İnsanların meramlarını anlatmak için kullandıkları sesli işaretler sistemi olan dil (Banguoğlu, 2011) yazılan ve incelenen bir varlık değil konuşulan bir araç durumunda olmuştur (Demirci, 2017). Ergin (2019) tarafından insanlar arasında anlaşmayı sağlayan vasıta olarak tanımlanan dil, Aksan (1998) tarafından ise bir anda düşünülmeyecek kadar çok yönlü, değişik açılardan bakınca birçok nitelikleri beliren, kimi sırları bugün dahi çözülmemeyen büyüklü bir varlık olarak tanımlanmıştır.

Dil ve kültür iç içe geçmiş kavramlardır. Hem ana dili öğreniminde hem de yabancı dil öğretiminde kültürün önemli bir yeri bulunmaktadır (Ertuğrul, 2015). Bir dili öğrenmek sadece o dilin dil bilgisi yapılarını ve kelimelerini öğrenerek iletişime geçmek değildir. Dil, kültürel öğelerden beslenen bir yapı olduğu için dil öğretimi kültür öğretimini de kapsamaktadır (Tosun, 2016). Kültür, nesilden nesile aktarılacak için dile muhtaçtır. Bunun yanında toplumun duygu, düşünce ve yaşam biçimlerinin daha somut hâle bürünmesinin aracı olan dil için ise kültür bir ihtiyaçtır (Göçer, 2012). Bir milletin bütün duygu ve düşünce dünyası dil kabına dökülür ve bu dil kabı nesilden nesile genellikle yazı ile aktarılır (Kaplan, 2014). Medeniyetimizin sözlü ve yazılı kültür kaynakları arasında yer alan ninni, sayışmaca, bilmece, tekerleme, masal, efsane, destan ve mitoloji gibi kaynaklar kültür açısından paha biçilemez bir hazinedir (Özkan, 2014). Çocuk edebiyatı metinlerinin kültürel bir kısım motifler içermesi de söz varlığı açısından büyük önem taşımaktadır. Dil, bilindiği üzere iletişimi sağlama işlevinin dışında kültürün de aktarıcısıdır. Bu anlamda çocuk kitaplarında deyim ve atasözlerine yer verilmesi hem kültürü anlaşılması hem de kelime dağarcığı açısından yararlı olacaktır (Yılmaz, 2020).

Çocuk edebiyatı, "çocuk ve edebiyat" değişkenlerinden oluşan, ancak her ikisinden farklı, canlı bir bütünlük oluşturan sanatsal bir yapıdır (Güleryüz, 2006). Çocuk edebiyatı ile edebiyatı kesin olarak birbirinden ayırmak mümkün olmamakla birlikte en somut fark çocuk edebiyatının dili, anlatımı ve temasıdır (Temizyürek, Şahbaz ve Gürel, 2016). Gültekin (2011)

çocuk edebiyatının en temel işlevinin, küçük yaşlardan başlayarak çocuk ve gençlere okuma sevgisini ve alışkanlığını kazandırmak olduğunu ifade etmektedir. Zihinsel ve fiziksel olarak gelişen çocukların okuma ihtiyaçlarını gidermelerinde kullanılan çocuk edebiyatı eserleri çocuksu, basit ve sıradan edebiyat olarak düşünülmemelidir (Sarıyüce, 2012). Arıcı da (2018) iyi bir çocuk kitabının, çocuğun estetik beğeni ölçütlerini geliştirme, çocukta sanatsal bakış açısı oluşturma, okumaya yönelik zevk ve haz duygusu oluşturma gibi işlevlerinin olması gerektiğini ifade etmektedir. Okudukları kitaplarda kendi hayatlarından kesitler sunularak küçük okurlara hayatı öğretmek amaçlanmaktadır. Bu öğretimin, çocuğun kitap aracılığı ile o anı, o hayatı yaşayarak keşfetmesine olanak sağlaması gerekmektedir (Destegüloğlu, 2020). Kitaplarda sanatçının yarattığı; duygu, düşünce ve tutku yönleriyle geliştirdiği, gerçek yaşamdan da esinlenerek deneyimiyle, birikimiyle, kendine özgü duyarlılığı ile biçimlendirdiği kişilikler karakter olarak adlandırılmaktadır (Sever, 2017). Çocuklar, okudukları bu kitaplardaki karakterler ile kendilerini özdeşleştirirler. Bu özdeşleşme, karakterlerin iyi betimlenmiş olması ile doğrudan orantılıdır. (Karataş, 2014; Yılmaz ve Kılıç, 2015). Aşırı ve tek tip davranışlar ile sunulan karakterler, okuyucunun gerçeklik algısını olumsuz yönde etkileyebilir. Kitaplarda iki karakter özelliğinin verilir çatışma yaratılarak küçük okurlara, kötü insanlara nasıl karşı konulabileceğinin öğretilmesi yani çocukların, hayatın gerçeklerine hazırlanması gerekmektedir (Yılmaz ve Yakar, 2017). Bu karakterlerin gelişimi, ister insan ister hayvan isterse nesne olsun, karakteri yaşayan bir canlının karmaşıklığıyla sunabilmek ile gerçekleşmektedir. Bu karmaşıklık dış görünüm, konuşma ve dil, eylemler, bağlantılar ve ilişkiler, yazarın ve çizerin gösterdikleri aracılığıyla gerçekleştirilebilmektedir (Lukens, Smith ve Coffel, 2018). Yazınsal metinlerde karakter geliştirmenin başarılı bir şekilde yapılması, çocuk okurların karakterleri farklı yönlerden tanımalarını ve içselleştirmesini sağlayabilir (Karakoç Öztürk, 2020b). Farklı yönlerden tanınan karakterlerin yardımıyla, yazarlar/çizerler istedikleri birtakım iletileri çocuklara sunmaktadır. Örneğin Mustafa Kutlu hikâyelerinde insan sevgisi, hayvan sevgisi, tabiat sevgisi gibi sevgiyle ilgili birçok konuda iletiye yer vermiştir (Akkaya, 2008). Yakar ve Yılmaz'a göre (2021), yazar söylemek istediğini işaret parmağı havada bir öğretmen edasıyla doğrudan iletilerle değil, sezdirme esaslarını kullanarak dolaylı olarak aktarmalıdır. Karakter geliştirme yolları ile karakterler giyimiyle, konuşmasıyla, eylemiyle daha net betimlenerek kültür aktarımı da gerçekleştirilebilir. Çocukları hayatın gerçeklerine hazırlaması beklenen çocuk kitaplarında kültür aktarımına yer verilmesi, gelenekleri ve görenekleri ile yeni nesil arasında doğal bir bağ kurulmasına neden olmaktadır.

Yapılan araştırmalar kültür aktarımı odağında incelendiğinde çalışmaların büyük çoğunluğunun yabancılarla Türkçe öğretimi ile ilişkilendirilerek gerçekleştirildiği tespit edilmiştir (Albayrak ve Serin, 2012; Okur ve Keskin, 2013; Ertuğrul, 2015; Tosun, 2016; İşcan ve Yassıtaş, 2018; Sayid Açıkgöz, 2018; Ördek, 2019; Turgut Yeşilyurt, 2019; Çimen, 2020; Karakoç Öztürk, 2020a). Yabancılarla Türkçe öğretiminde kültür aktarımına yönelik yapılan çalışmaları değerlendiren bir araştırmanın (Elbir ve Aka, 2015) yanı sıra Türkçe öğretim programları ve/veya ilköğretim Türkçe ders kitaplarının da kültür öğeleri kapsamında incelendiği çalışmalar bulunmaktadır (Melanlıoğlu, 2008; Kan, 2010; Ünveren Kapanadze, 2018; Gülден, 2019). Çocuk edebiyatı özelinde kültür aktarımı kavramı ele alındığında ise yapılan çalışmaların çeviri çocuk edebiyatı eserleri (Mert, Albayrak ve Serin, 2013; Barut ve Cem Odacıoğlu, 2019; Çetinkaya ve Durmaz, 2020), resimli çocuk kitapları (Dedeoğlu, İnce ve Ulusoy Ünlü, 2021) ve çocuk kitapları (Uzuner Yurt, 2020) özelinde kurgulandığı gözlemlenmiştir. Kültürün oluşmasında etkisi olan çocuk edebiyatı ürünlerinin veya sözlü

edebiyat ürünlerinin çocuk kitaplarındaki rolü de yapılan araştırmalar arasında yer almaktadır (Anaz, 2018; Barutçu ve Açık, 2018). Sözlü edebiyat ürünlerine ilaveten kimi çalışmalarda “Millî Oyunlar” kültür aktarımı kapsamında incelenmiştir (Bay, 2018).

Dijitalleşmenin ön plana çıktığı, dilin doğru kullanılmasıyla ilgili sorunların giderek arttığı ve kültürün yozlaştığı günümüz dünyasında çocukların dil becerilerinin geliştirilmesinde ve kültür aktarımında çocuk kitaplarının önemli bir rolü vardır. Çocuklar okudukları kitaplarda yer alan kahramanlarla özdeşim kurduğu için çocuk kitaplarının kültürel öğeleri seviyeye uygun hâle getirerek anlamlı bir bağlam içinde aktarmaları önem taşımaktadır. Bu bağlamda belli yaş grubundaki çocuklar tarafından okunan, öğretmenler veya aileler tarafından çocuklara önerilen çocuk kitaplarının kültürel öğelere yer verip vermediğini belirlemek, söz konusu kitapların kültür aktarımına katkıda bulunma durumlarının saptanabilmesi açısından önem taşımaktadır. Bu nedenle araştırmada, çocuk kitaplarındaki karakterler özelinde veya çevresinde gerçekleşen kültür aktarımına ilişkin görünümleri tespit etmek amaçlanmıştır. İlgili alanyazında kurgusal nitelikli çocuk kitaplarında yer alan kültürel öğelere odaklanan kapsamlı bir çalışmanın yapılmamış olması, ayrıca incelenen kitaplardan yola çıkarak farklı kitapların da bu açıdan gözden geçirilmesinde farkındalık yaratabileceği düşüncesi çalışmanın önemini arttırmaktadır.

1.1. Sınırlılık

Araştırma, kurgusal nitelikli çocuk kitapları arasından seçilen beş kitabın incelenmesi ile sınırlıdır. Daha ayrıntılı ve derinlemesine incelemelerin yapılabilmesi için araştırma beş kitapla sınırlandırılmıştır. Bununla birlikte araştırma kapsamında incelenen çocuk kitapları, Okur ve Keskin (2013) tarafından geliştirilen “Metinlere Yansıyan Kültürel Öğeler ve Alt Öğeler” isimli sınıflamada yer alan kültürel öğelerin değerlendirilmesi ile sınırlıdır.

Yöntem

Araştırma Modeli

Araştırmada doküman incelemesi kullanılmıştır. Doküman incelemesi hem basılı hem de yazılı dokümanları gözden geçirmek ve değerlendirmek için kullanılan sistematik bir prosedürü içermektedir (Bowen, 2009). Araştırmada kurgusal nitelikli çocuk kitaplarında bulunan kültür aktarımları tespit edilmeye çalışıldığı için doküman analizi tercih edilmiştir.

İncelenen Dokümanlar

Çalışmada araştırmacılar tarafından incelenecek çocuk kitapları, ortaokul düzeyindeki çocuklara uygun olmasına ve kültürel öğeler barındırmasına dikkat edilerek tespit edilmiş ve liste haline getirilmiştir. Sonrasında çocuk edebiyatı ve Türkçe eğitimi alanlarında uzman kişilerin görüşlerine başvurulmuş ve elde edilen geri bildirimler doğrultusunda amaca hizmet eden 5 farklı yazarın 5 kitabı doküman olarak belirlenmiştir. Ele alınan kitapların künyelerine ve kısaltmalarına ilişkin detaylı bilgiler Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1: İncelenen Dokümanların Künye ve Kısaltmalarına İlişkin Bilgiler

Yazar ismi	Kitap ismi	Yayınevi	Yılı	Kısaltmalar
Aytül AKAL	Süper Gazeteciler 1	Tudem	2017	SG 1
Elif ŞAFAK	Sakız Sardunya	Doğan Egmont	2017	SS
Gülsevin KIRAL	İstanbul’u Çalıyorlar!	Günışığı	2018	İÇ

Miyase SERTBARUT	Sınıfta Kalanlar Okul Açtılar	Tudem	2019	SKOA
Sevim Ak	Gökte Biri Var	Can Çocuk	2018	GBV

Tablo 1' de gösterildiği gibi araştırmaya dâhil olan dokümanların belirlenmesinde yazar çeşitliliğine özen gösterilmiştir. Bunun yanında çalışmanın amacı ön planda tutularak dokümanların farklı yayınevleri tarafından basılmış olmasına da dikkat edilmiştir.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmaya dâhil olan dokümanların belirlenmesinde öncelikle yazar çeşitliliğine özen gösterilmiştir. Dokümanlar belirlenirken alan uzmanlarının ve Türkçe öğretmenlerinin görüşlerine başvurulmuş, ortaokul öğrencilerinin düzeyine uygun kitapların seçilmesine özen gösterilmiştir.

Belirlenen kitaplarda yer alan kültürel öğelerin tespit edilmesinde Okur ve Keskin'in (2013) geliştirdiği "Metinlere Yansıyan Kültürel Öğeler ve Alt Öğeler" başlıklı sınıflama kullanılmıştır. Bu sınıflamada yedi ana başlık altında kültürel öğelere ve her bir kültürel öğeye yönelik alt başlıklara yer verilmiştir. Belirlenen kültürel öğeler; günlük yaşam, kişiler arası ilişkiler, değerler ve eğitim, edebiyat, sanat ve müzik, gelenekler ve folklor, sosyal yaşam, coğrafya ve mekândır.

Araştırmaya konu olan dokümanlar temin edildikten sonra öncelikle herhangi bir kayıt tutulmadan okunmuştur. Sonrasında aynı veri seti, Okur ve Keskin'in (2013) geliştirdiği "Metinlere Yansıyan Kültürel Öğeler ve Alt Öğeler" başlıklı sınıflama odağında okunarak betimsel analize tâbi tutulmuştur. Bu tür analizde amaç, elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 239).

Geçerlik ve Güvenirlilik

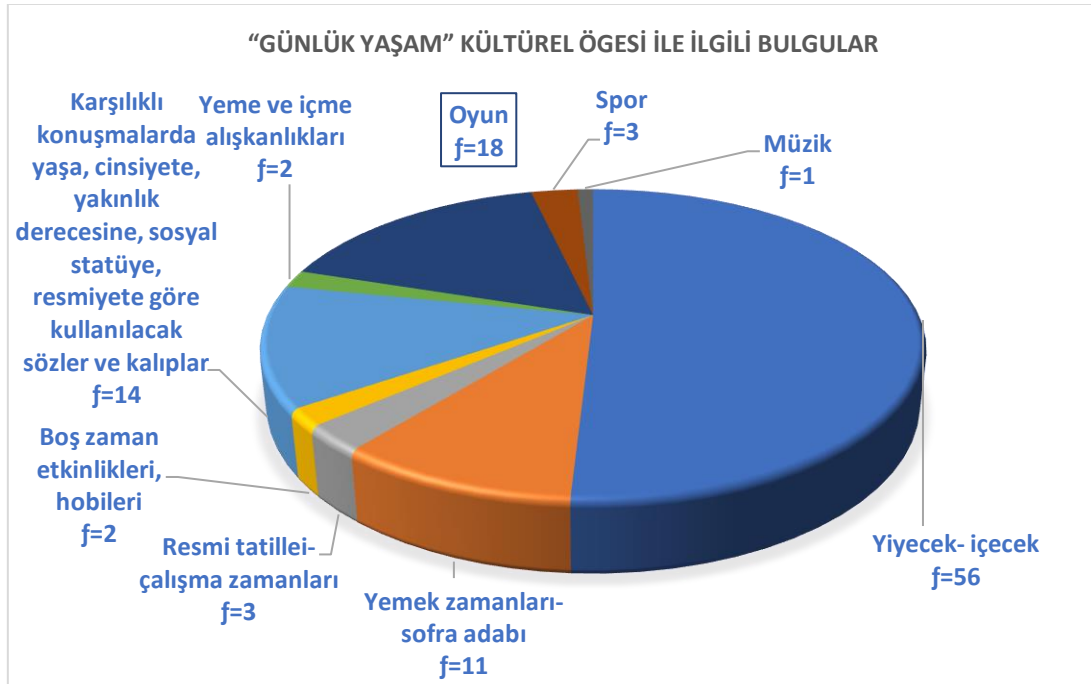
Elde edilen verilerin geçerli ve güvenilir olduğunu ortaya koymak adına birtakım önlemler alınmıştır. İlk olarak inandırıcılığı artırabilmek için aynı veri seti birden fazla okunarak veri hâkimiyeti sağlanmıştır. Her ne kadar genelleme gayesi bulunmasa da sonuçların benzer çalışmalara aktarılabilmesi için çalışmada incelenen kitapların künyelerine ilişkin bilgilere açıkça yer verilmiştir. Yine çalışmanın inandırıcılığını artırabilmek için "Metinlere Yansıyan Kültürel Öğeler ve Alt Öğeler" sınıflamasında yer alan yedi kültürel öğe ve bunların alt öğelerine yönelik kitapta geçen bölümler belirlenmiş, her ana öğe ve alt öğeye ilgili kullanımlara ilişkin grafikler oluşturulmuş ve kitaplardan doğrudan alıntılar yapılarak örnekler verilmiştir. Ayrıca araştırma kapsamında değerlendirilen çocuk kitapları iki araştırmacı tarafından da incelenerek elde edilen veriler arasındaki uyum Miles ve Huberman (1994) tarafından önerilen benzerlik formülü ile hesaplanmıştır. Kitaplardan farklı zamanlarda elde edilen veriler iki araştırmacı tarafından da okunmuş, kontrol edilmiş, kontroller sonucunda verilerin uyum oranının .98 olduğu tespit edilmiştir. Bu da araştırma sonuçlarının güvenilir olduğunu göstermektedir.

Bulgular

Araştırmada kurgusal nitelikli çocuk kitaplarında kültür aktarımına yönelik bulgular “Günlük Yaşam, Kişiler Arası İlişkiler, Değerler ve Eğitim, Edebiyat-Sanat ve Müzik, Gelenekler ve Folklor, Sosyal Yaşam, Coğrafya ve Mekân” ögeleri ve her bir ögenin alt ögeleriyle ilgili olarak farklı başlıklar altında sunulmuştur.

1.1. “Günlük Yaşam” Kültürel Ögesine Yönelik Bulgular

Çocuk kitapları, kültür aktarımının “günlük yaşam” boyutu açısından incelendiği zaman “Yiyecek- içecek, yemek zamanları-sofra adabı, oyun ve karşılıklı konuşmalarda yaşa, cinsiyete, yakınlık derecesine, sosyal statüye, resmiyete göre kullanılacak sözler ve kalıplar” gibi başlıkların öne çıktığı görülmektedir. İncelenen çocuk kitaplarında günlük yaşam kültürel ögesi ilgili bölümlere Şekil 1’de yer verilmiştir.

Şekil 1. “Günlük Yaşam” Kültürel Ögesi ile İlgili Bulgular

Şekil 1’de görüldüğü gibi kurgusal nitelikli çocuk kitaplarında yer alan günlük yaşam ile ilgili kültürel ögeler; yiyecek-içecek, yemek zamanları-sofra adabı, resmi tatiller-çalışma zamanları, boş zaman etkinlikleri, hobileri, karşılıklı konuşmalarda yaşa, cinsiyete, yakınlık derecesine, sosyal statüye, resmiyete göre kullanılacak sözler ve kalıplar, yeme ve içme alışkanlıkları, oyun, müzik ve spor şeklinde betimlenmiştir. Kurgulardaki günlük yaşam ile ilgili kültürel öge görünümünden ilki yiyecek-içecek boyutuna yöneliktir. Yiyecek- içecek başlığı altında çocuk kitaplarında yiyecek olarak akide şekeri, çorba, fırında sütlaç, börek, kek, kurabiye, ekmek, sarma, dolma, kahvaltılıklar (reçel, bal, pekmez, peynir, tereyağı), makarna, kuruyemiş, meyve (elma, mandalina, kivi ve karpuz), meyve kurusu, sebze kurusu, turşu, yeşil fasulye, sulu patates, peynirli sandviç, çikolata, dondurma, gofret, pasta, bisküvi, süt mısırı, tost, yumurta, sucuk, balık ekmek ve elmalı çörek yer almaktadır. Bu yiyecekler arasında kahvaltılıkların ve ekmeğin Sakız Sardunya adlı çocuk kitabında, *Beş dakika içinde sehpanın üzeri kahvaltılıklarla dolmuştu. Kiraz Hanım minik ekmek dilimlerine tereyağı, süzme yoğurt, reçel, bal, pekmez sürdü. Bunları yan yana dizdi. Çikolatalı kek ve un kurabiyesi de vardı.* (s. 72-73)

cümleleriyle aktarıldığı tespit edilmiştir. Aynı şekilde kahvaltılıklar İstanbul'u Çalıyorlar! adlı çocuk kitabında ise *Sabah, kızarmış ekmeğin kokusuna uyandım. Bugün cumartesiydi, yumurtalı, sucuklu büyük bir kahvaltı yapacaktık. Fırladım.* (s. 132) şeklinde kurgulanmıştır. Ev yemekleri ise Sınıfta Kalanlar Okul Açtılar isimli eserde, *Yeniden Diyarbakır'dan göç etmiş Levo olarak sulu patates yemeğini kaşıkladıktan sonra, annemin yorgun yüzüne bakıp memleketimi özliyordum.* (s.12) cümleleriyle ele alınmıştır. Süt, kakaolu süt, kahve, ıhlamur, çay, gazoz, limonata ve boza ise çocuk kitaplarında betimlenen içecekler arasında yer almaktadır. Söz gelimi Gökte Biri Var isimli kitapta çay, insanlarla sohbet edilirken tüketilen bir içecek olarak sunulmuştur (s. 22). Aynı kitapta ıhlamur da, *ıhlamur kaynatmış, boğaz antiseptiğiyle gargara yaptırmış, battaniyelere sarıp terletmişim çocuğu. Akşama zumba gibi olmuştu.* (s. 40) cümleleriyle kurgulanmıştır. Süper Gazeteciler 1 adlı eserde ise içecek olarak boza, *Bence güzel oldu. Önceki sayıda da bozacıyı koymuştuk. Havalar ısınca bizim bozacı ortadan kaybolur, kış gelene kadar bir daha ortaya çıkmazdı.* (s. 26) şeklinde ele alınmıştır. Son olarak İstanbul'u Çalıyorlar! kitabında kahve içecek olarak betimlenmiş ve nasıl yapılması gerektiği de ayrıntılı olarak aktarılmıştır.

Yemek zamanları-sofra adabı da günlük yaşam kültürel öğeleri arasında yer almaktadır. Yemek zamanları kahvaltı, öğle ve akşam yemeği olarak ayrılmaktadır. Süper Gazeteciler 1 adlı kitapta kahvaltının hafta sonu daha değerli olduğu, *Bir Pazar sabahı Yener annesiyle birlikte salonda pencere önünde kurdukları kahvaltı sofrasında otururken, annesi "Ne şanslıyız! ..."* (s. 21) cümleleri ile hissettirilmiştir. Kahvaltı zamanı, Sakız Sardunya kitabında ise *Bir gün kahvaltı masasında babası gazete okurken, arka sayfada bir haber dikkatini çekmişti.* (s. 11) şeklinde ifade edilmiştir. Öğle yemeğinin (SG1, 67; SS, 15, 43) de akşam yemeğinin (SG1, 32) de çocuk kitaplarında yer aldığı gözlemlenmiştir.

Bir diğer günlük yaşam ögesi ise resmi tatiller-çalışma zamanları kavramıdır. Bu durum Süper Gazeteciler 1 isimli kurguda, *Yener'in annesi bir bankada müdüdü. Bu yüzden gün arası hiçbir zaman evde olmazdı. Yener'e okuldan geldiğinde yiyebileceği şeyler hazırlayıp dolaba koyardı. Ama Yener çoğu kez annesinin hazırladıklarına dokunmaz, kendi bir şeyler hazırlamaktan hoşlanırdı.* (s. 67) şeklinde gösterilmiştir.

İncelenen çocuk kitaplarında karakterlerin boş zaman etkinlikleri, hobileri ile ilgili veriler ise gazete çıkarma (SG, 24) ve vapur sefası yapma (İÇ, 28-29) ile sınırlıdır. Baş başa kalan anne oğulun boş vakitlerini vapur sefası yaparak geçirdikleri İstanbul'u Çalıyorlar! isimli eserde, *Annemin keyfi yerindeydi. Sanki ev işlerini, yapması gerekenleri dert eden her zamanki annem gitmiş, başka birisi gelmişti. "Hava çok güzel, izinliyim, yanımda en sevdiğim insan..." Yanağımdan makas almıştı. "Neden bir vapur sefası yapmayalım ki?"* (s. 28-29) cümleleriyle kurgulanmıştır.

Karşılıklı konuşmalarda kişilere göre kullanılacak sözler ve kalıplar da günlük yaşam aktarımı arasında yer alan başlıklardan biridir. Sınıfta Kalanlar Okul Açtılar isimli çocuk kitabında, *"Oğlanın adı ne?" dedi masada oturan adam. Kaşları çatık, sesi azarlar gibi ve sanki biz masanın karşısında değildik de taaa bahçedeymişiz gibi yüksek sesle. Bizden önceki kadına böyle sormamıştı. "Oğlunuzun adı nedir?" demişti gülümseyerek. Sen ve siz arasındaki farkı anladım, bizimle onlar arasındaki farkı o gün aklıma yazdım.* (s. 8). cümlelerinden anlaşılacağı üzere sosyal statüye göre kullanılacak sözler ve kalıplara örnekler bulunmaktadır. İncelenen kitaplarda yaş farkından dolayı, yaşça büyük karakterlerin çocuk karakterleri her gördüklerinde büyüdüklerini dile getirdikleri tespit edilmiştir (İÇ, 73; SG, 30-31).

Karakterlerin yeme ve içme alışkanlıkları da günlük yaşam içerisinde ele alınan kültürel aktarım öğeleri arasındadır. Süper Gazeteciler 1 adlı kurguda, *Yener'le annesi havalar ısınır*

ısınmaz masayı balkona çıkarır, yaz boyunca balkonda yemek yerlerdi. (s. 21) cümlelerinden sıcak havalar ile yemek yeme mekânlarında yaşanan değişikliğin alışkanlık haline getirildiği anlaşılmaktadır. İstanbul'u Çalıyorlar! eserinde ise hafta sonu kahvaltılarının daha özenli yapıldığı, Sabah, kızarmış ekmek kokusuna uyandım. Bugün cumartesiydi, yumurtalı, sucuklu büyük bir kahvaltı yapacaktık. Fırladım. (s. 132) ifadelerinde görülmektedir.

Geçiş sıklığı en fazla olan bir diğer günlük yaşam ögesi ise oyundur. Kitaplarda adı geçen oyunlar; çelikçomak, kukla tiyatrosu, korkuluk oyunu, topaç, taş dizmece, taş sektirmece, bilgisayar oyunu, bulutlarla hikâye anlatma, futbol, kovboyculuk, evcilik, saklambaç, körebe ve sihirbazlık oyunu şeklinde sunulmaktadır. Gökte Biri Var isimli kitapta oyunların bir yetişkin tarafından çocuklara öğretilmesi, Öğrettiği yeni oyunlarla çocukların da kalbini kazanmıştı. Çelikçomak, kukla tiyatrosu, korkuluk oyunu, topaç, taş dizmece gibi oyunlar girmişti mahallemize. (s. 66) şeklinde sunulmuştur. Ek olarak futbol da sokakta çocukların vakit geçirmek için oynadıkları oyunlar arasında yer almaktadır (SKOA, 11; GBV, 10-11).

Son olarak spor da günlük yaşam başlığı olarak değerlendirilen bir kültürel aktarım ögesidir. Basketbol, voleybol ve futbolun spor dalı olarak Sakız Sardunya adlı çocuk kitabında betimlendiği tespit edilmiştir (s. 10).

1.2. “Kişiler Arası İlişkiler” Kültürel Ögesine Yönelik Bulgular

Şekil 2. “Kişiler Arası İlişkiler” Kültürel Ögesi ile İlgili Bulgular

Çocuk kitaplarında bulunan “Kişiler Arası İlişkiler” ile ilgili kültürel ögelerin görünümü Şekil 2’de yer almaktadır. Bu ögeler kişiler, konuk etme-ikram ve hediyeler, aile yapıları ve ilişkileri, kuşaklar arası ilişkiler, selamlaşma, ifade ve davranışlar şeklinde betimlenmiştir. Kurgulardaki kişiler arası ilişkiler ile ilgili kültürel öge görünümünden ilki kişiler boyutuna yöneliktir. İncelenen kitaplarda yaş, makam ve cinsiyet gözetilmeden birçok karaktere yer verilmiştir. Fakat kurgunun merkezindeki kişiler çoğunlukla çocuklardan oluşmaktadır. Söz gelimi Sakız Sardunya kitabında Hayal Hanım ve Hasan Bey anne- baba rolünde; Kiraz Hanım ve Kahraman Bey nine-dede rolünde; Leyla Hanım ve Sinan Sarımtırakkulak öğretmen

rolünde; Nazım Bey kitapçı rolünde; Sakız Sardunya ve Efekan ise çocuk rolünde kurgulanmıştır.

Kültür aktarımı arasında yer alan konuk etme-ikram ve hediyeler ögesi komşu ziyareti ve orada sunulan ikramlar etrafında şekillenmektedir. Bu duruma örnek olarak Sakız Sardunya isimli kurguda, *Sakız Sardunya bir ara dayanamadı, içeri gitti. Salondaki masanın üzeri dolmuştu. Börekler, kurabiyeler, kekler, sarmalar, dolmalar... "Bu kadar çok yemeği nasıl yiyecekler?" "Yemeseler bile çıkarmak gerek." "Neden?" "İkram evladım. Komşularına ne kadar fazla ikramda bulunursan o kadar değer veriyorsun demektir.* (s. 75) cümleleri konuk etme-ikram ögesi öne çıkarılmıştır. Bunun yanında İstanbul'u Çalıyorlar! adlı eserde yurt dışından gelen misafire yöresel bir armağanda bulunulması, *Ömer Abi cezveyi James Bond'a verdi. Eliyle yaptığı karıştırma hareketlerinden anladığım kadarıyla kahvenin nasıl pişirileceğini tarif ediyordu. Demek, cezvenin benimle ilgisi yoktu, yalnızca bir hediyeydi. Rahatladım.* (s. 43) şeklinde ifade edilmiştir.

Bir diğer kültürel öge ise aile yapıları ve ilişkileri, kuşaklar arası ilişkilerdir. Aile yapıları gereği ebeveynlerin erkek çocuklarını çalışmaları için bir işe yerleştirmesi, Sınıfta Kalanlar Okul Açtılar adlı çocuk kitabında *Babası pidecinin yanına vermiş, çalışsın diye. 'Kalın kafalı' olduğu için epeyce de kızmış, sanki bu, Celo'nun suçuymuş gibi. Haberi duyunca yutkundu Yılo.* (s. 39) şeklinde betimlenmiştir. Bunun yanında ebeveynlerin çocuklarından birtakım manevi beklenti içerisinde oldukları Süper Gazeteciler 1 isimli eserde, *Aslında avazı çıktığı kadar, 'Benim notlarım bana yeter. Derece almak gibi bir sıkıntım yok, halimden memnunum, beni rahat bırakın!' diye bağırıp odasına koşmak geçiyordu aklından, ama annesinin böyle bir davranışa çok kırılacağını biliyordu. Nermin Hanım'ın tek istediği, çocuklarının girdiği okullarda ve onların notlarıyla övünüp duran arkadaşlarına karşı söyleyecek bir şeyler bulmaktı.* (s. 31) şeklinde aktarılmıştır. İstanbul'u Çalıyorlar! isimli çocuk kitabında *baba, baskıcı* (s. 54) ve *çocuğuna güvenmeyen* (s. 72) bir karakterdir. Sakız Sardunya kitabında ise *nine-dede karakterlerin torunlarına karşı sevgileri, "Yeni belli oldu. Biz de bilmiyorduk," dedi annesi. "Biz yokken sana anneannen ve deden bakacak. Epeydir gidemedik, seni göremediler, eminim çok özlemişlerdir. Ne şanslısın. Kim bilir seni nasıl şımartacaklar."* (s. 49) cümlelerinden anlaşılmaktadır. Süper Gazeteciler 1 isimli kitapta ise *anne karakterin sevgi dolu* (s. 10) ve *konuşkan* (s. 10) olduğu tespit edilmiştir.

Son olarak selamlaşma ifade ve davranışları da kişiler arası ilişkiler arasında yer almaktadır. Selamlaşma, akranlar arasında, *Babam şaşırды, belli ki Ömer Abi'yi fark etmemiş, yalnızca beni görmüştü. Sağ eliyle sağ omzumu tuttu, kendisine çekti, sarıldı bana. Sonra, "Burada mıydın, Ömer?" dedi, elini kaptı, koyun pazarlığı yaparcasına sıkı sıkı salladı, yanaklarından şapur şapur öptü.* (İÇ, 55) şeklinde betimlemiştir. Aynı şekilde Sınıfta Kalanlar Okul Açtılar isimli eserde çocuk karakterlerin selamlaşmaları, *Başımız dik, okulun demir kapısını araladık. Görüşemediğimiz arkadaşlarımızı görünce gülümsedik, sarıldık. Selam vermekten çekindiğimiz öğretmenlerimize, asık suratlı müdürümüze, "Günaydın!" dedik.* (SKOA, 96) şeklinde aktarılmıştır. Çocuk kitaplarında selamlaşma olarak büyüklerin ise ellerinin öpüldüğü (İÇ, 73) tespit edilmiştir.

1.3. "Değerler ve Eğitim" Kültürel Ögesine Yönelik Bulgular

Şekil 3. “Değerler ve Eğitim” Kültürel Ögesi ile İlgili Bulgular

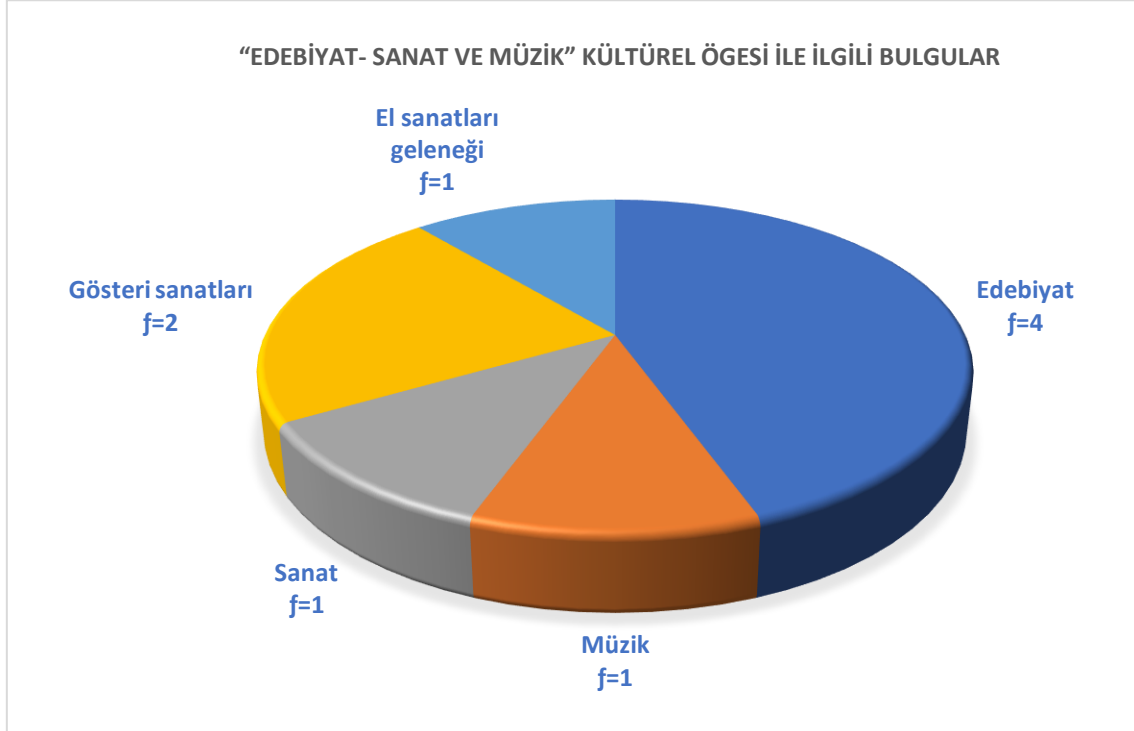
Şekil 3’te görüldüğü gibi “Değerler ve Eğitim” ile ilgili kültürel ögeler; değerler, eğitim, dil ve tarih bilinci/sevgisi olarak aktarılmıştır. “Değerler ve Eğitim” kategorisinde yer alan ilk kültürel öge değerler kavramıdır. Dostluk, dürüstlük, öz denetim, saygı, sevgi, sabır, sorumluluk ve yardımseverlik incelenen kitaplarda bulunan değerler arasındadır. Söz gelimi Sokakta Kalanlar Okul Açtı isimli kitap kurgusunda, çocuk karakterin sergilediği davranışın atadan öğrenilmiş bir saygı şekli olduğu, *Biz çekingenliğin saygıdan geldiğini sanıyorduk. Belki babalarımızı taklit ediyorduk, onlar da büyükleriyle karşılaştığında başlarını eğerdiler, gözlerini dikip bakmazlardı ki. Neden baş eğmek de bir selam olmasın?* (s. 25). cümleleriyle betimlenmiştir. Ayrıca Süper Gazeteciler adlı çocuk kitabında, *Ama olsun, onlar harçlıklarının bir kısmını gazetesinin masrafına katıyor, gazetelerini yine de maliyetinin yarı fiyatına satıyorlardı. Önemli olan mahallede herkesin gazete okumasıydı. Bir gün bir de bakarsın gazeteleri iyice tanınır, başka mahallelerden de aranırdı. Kim bilir, belki ülke çapında bile yayılabilir, Evren ve Yener adlı iki süper gazetecinin başlattığı Süper Gazete’nin adı gazetecilik tarihine iri puntolu bilgisayar harfleriyle yazılırdı.* (s. 24) cümleleriyle örtük bir şekilde sabır değeri okuyucuya sunulmuştur. Sevgi değerinin de tıpkı sabır gibi örtük bir şekilde betimlendiği görülmekle birlikte açık bir şekilde betimlendiği de tespit edilmiştir. Sevgi değerinin varlığı örtük bir şekilde, *Ihlamur kaynatmış, boğaz antiseptiğiyle gargara yaptırmış, battaniyelere sarıp terletmişim çocuğu. Akşama zimba gibi olmuştu.* (GBV, s. 40) cümlelerinden; açık bir şekilde ise *Fen bilimleri öğretmeni Leyla Hanım, Sakız Sardunya’yı çok severdi. Öğrencisinin meraklı sorularını her zaman sevgi ve sabırla yanıtladı.* (SS, s. 26-27) cümlelerinden anlaşılmaktadır.

Bir diğer kültürel aktarım boyutu ise eğitimidir. Eğitim başlığında Türkçe (SG, 64) ve fen bilimleri (SS, 26) derslerinin yer aldığı görülmektedir. Okullarda gerçekleştirilen eğitimde geleneksel yaklaşımın hakim olduğu Sakız Sardunya adlı çocuk kitabında, *Bugün Sinan Bey hazırlıklı gelmişti. Tebeşir tozundan kendini korumak için yüzüne benekli bir mendil bağlamıştı. Ağzı burnu kapalıydı. O yüzden sesi biraz tuhaf çıkıyordu. “Herkes defterlerini açsın! Çıt istemiyorum, anlaşıldı mı? Konuşmak yok! Aranızda fısıldaşmak yok! Yaramazlık yok! Asilik yok! Tembellik yok! Tahtaya ne yazıyorsam aynısını defterinize yazın. Marş marş!” dedi.* (s. 29) ifadelerinden elde

edilmektedir. Buna ilaveten Sınıfta Kalanlar Okul Açtılar kitabında eğitimde sonuç odaklı bir yaklaşımın hüküm sürdüğü, *Sınıfta bazen sınav yapıyor öğretmen, yaprak test denilen kâğıtlar koyuyor önümüze. "Bakalım en yüksek notu kim alacak?" diyor. Bunu derken bizim tarafa hiç bakmıyor. "Kafadan atmak yok ha!" diye uyardığında ise bizden tarafa bakıyor. "En yüksek puanı alan ileride en iyi okullara gidebilir," diyor. Bazı çocukları övüyor, "Sen ileride TEOG birincisi olursun," diyor. BİLSEM diye bir yere gitmek için yapılacak sınavdan söz ediyor (SKOA, 22-23).* cümlelerinde görülmektedir.

Dil ve Tarih Bilinci/Sevgisi de kültürel aktarım olarak gerçekleştirilen bir durumdur. Örnek olarak İstanbul'u Çalıyorlar! adlı kitapta, sarnıç (s. 32) ve kompleks (s. 41) kelimelerinin tanımına yer verilmiştir. Yine aynı eserde, Manisa isminin kökeninden kısaca bahsedildiği de görülmektedir: *Babamla Ömer Abi de şaşırmuşlardı; bir ağızdan, "Doğal mıknatıs mı?" dediler. Cavit Amca, "Evet," dedi. "Manisa'nın adı da mıknatıstan gelir." (İÇ, 61)* Dil bilincinin yanında kısa bir tarih bilincinin de olduğu, *Onun yerine, "Hangi padişah yaptırmış burayı?" diye sordum. "Oooo," dedi Ömer Abi, "burası Doğu Roma İmparatorluğu döneminde yapılmış. Ta 532 yılında. Hesapla bakayım kaç yıl olmuş?" (İÇ, 33)* ifadelerinden anlaşılmaktadır.

1.4. "Edebiyat- Sanat ve Müzik" Kültürel Ögesine Yönelik Bulgular

Şekil 4. "Edebiyat- Sanat ve Müzik" Kültürel Ögesi ile İlgili Bulgular

İncelenen yazınsal nitelikli çocuk romanlarında "Edebiyat- Sanat ve Müzik" kültürel ögesine ilişkin bulgular Şekil 4'te sunulmuştur. Bunlar edebiyat, müzik, sanat, gösteri sanatları ve el sanatları geleneğidir. Edebiyat başlığını roman karakterleri ve masal kahramanları oluşturmaktadır. Söz gelimi Sakız Sardunya isimli çocuk kitabında, *"Sen de kimsin?" dedi Sakız Sardunya. "Adım Umay. Kaf Dağı'nın ardından geliyorum." "O yer gerçek değil, sadece masallarda var." diye atıldı Sakız Sardunya. "Masal deyip geçme," dedi kuş. Tıpkı daha evvel somon balığının dediği gibi. (s. 131-132)* ifadeleri masal kahramanı olan Umay Kuşu'nun kurguda nasıl yer

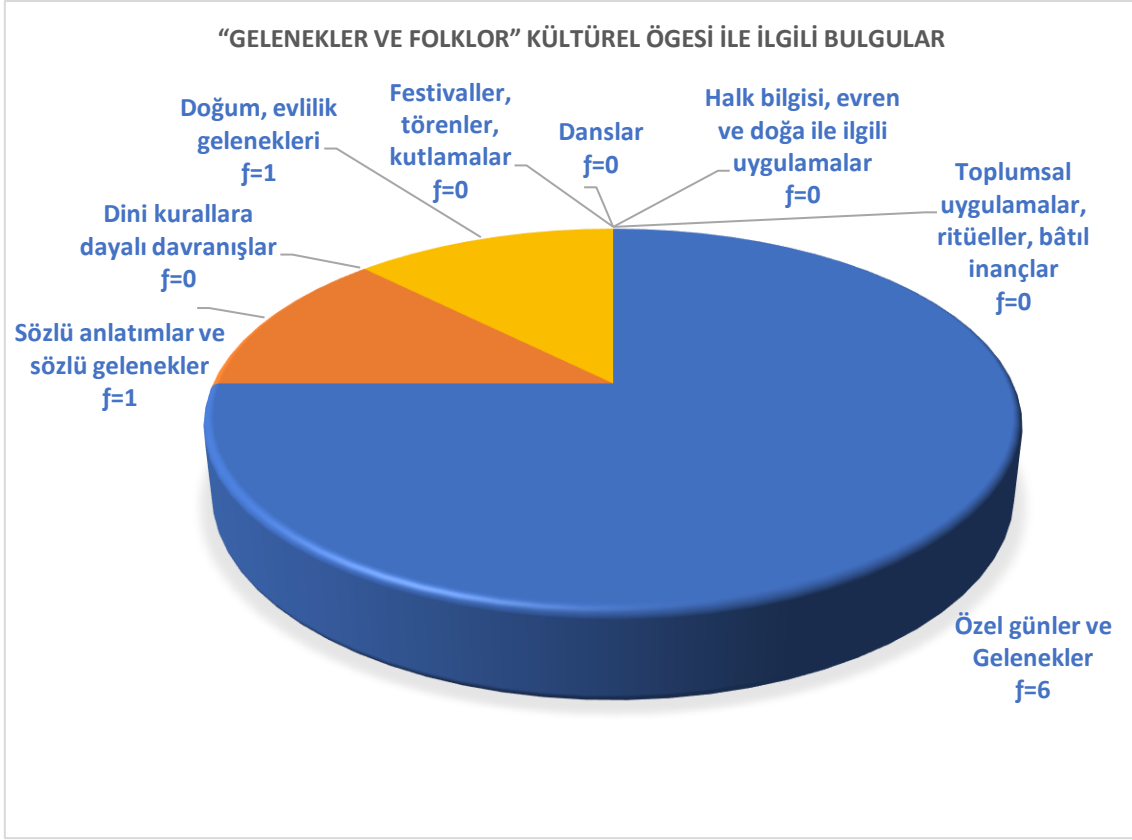
aldığını belirtmektedir. Buna ilaveten İstanbul'u Çalıyorlar! adlı kitapta, Sir Arthur Conan Doyle tarafından yaratılan Sherlock Holmes karakteri kurguya dâhil edilmiştir (s. 15).

Müzik ögesi bir diğer kültürel aktarım ögesi olarak çocuk kitaplarında sunulmaktadır. Bu durum sadece Gökte Biri Var adlı eserde bir kereliğe mahsus, *Adam hızla sepeti yukarı çekti. Yazılarına göz atmadan dudağına götürdü flütü. Çok susamış biri suyu nasıl sarsıla sarsıla içerse, o da flütü öyle üfledi. Yumuşak bir ezgi sarmıştı havayı. Telin altında hemencecik küçük bir kalabalık toplanmıştı. Mırıltılar, ıslıklar karışıyordu müziğe. Adam soluk almak için durduğunda, bir alkış tufanı koptu.* (s. 56) şeklinde kurgulanmıştır.

“Edebiyat- Sanat ve Müzik” kültürel ögesi ile ilgili bir diğer başlık ise sanat ve gösteri sanatlarıdır. Mimar Sinan'ın yaptığı eserlerin mimari olarak bir sanat niteliği taşıdığı İstanbul'u Çalıyorlar! kitabında, *Bu kez anlattıkları söylenti değildi. Mimar Sinan, caminin kubbesine tam iki yüz kırk tane küp yerleştirmiş. Aşağıdan bakınca görülmüyormuş, hani o kadar uzun olsan, küplere elini sokmaya çalışsan, yalnızca bir parmağın girermiş küplerin ağzından içeriye. Ama bu küpler sayesinde en ufak bir ses bile caminin tümünden duyulabilir, imamın sözlerini, dualarını herkes rahatlıkla dinleyebilirmiş.* (s. 50-51) şeklinde aktarılmıştır. Gösteri sanatları ise tiyatro ve sinema olarak ele alınmıştır. Tiyatro sanatı Gökte Biri Var adlı eserde, *Bir gün, Didem'le Ebru evden kumaşları, düğmeleri, yün parçalarını toplayıp gelmişler. Telin altına oturmuş, adamla konuşa tartışa, uzun tüylü bir karga ile yaşlı adam kuklası yapması becermişler nasılsa. Murat'la ben de imrendik, kömürlükten tavan süpürgesini kapıp geldik. Fırçasına çiçekler, fiyonklar takıştırdık, sopasına anneannemin eski elbisesini giydirdik, oldu size bir korkuluk. Sonra dördümüz kafa kafaya verdik, oracıkta “korkuluk tiyatro”sunu kurduk. Tiyatro kurmakla iş bitmiyor, bir de oyun gerek* (s. 66)... cümleleriyle; sinema sanatı ise İstanbul'u Çalıyorlar! adlı eserde, *Neredeyse küçük dilimi yutacaktım. Bu James Bond bir film kahramanı değil miydi? Bugüne kadar pek çok aktör canlandırmıştı hani. Geçen yılki filme arkadaşlarla birlikte gitmiştik. Ne güzel filmdi!* (s. 19) cümleleriyle betimlenmiştir.

Son olarak el sanatları geleneği de kültürel aktarım ögesi içerisinde yer almaktadır. El sanatları geleneği odağında İstanbul'u Çalıyorlar! isimli çocuk kitabında bakırcılık sanatı, *Bir süre ilerledik; Ömer Abi, “Burası Bakırcılar Çarşısı,” dedi. Oysa çevrede bir tane bile bakırcı yoktu. Az sonra, sağdaki küçük bir sokağına saptık. Burada birkaç bakırcı dükkânı vardı işte, sattıkları da güzeldi. Mangallar, kâseler, cezveler...* (s. 41) ifadeleriyle kurguya dâhil edilmiştir.

1.5. “Gelenekler ve Folklor” Kültürel Ögesine Yönelik Bulgular

Şekil 5. “Gelenekler ve Folklor” Kültürel Ögesi ile İlgili Bulgular

Şekil 5’ten anlaşılacağı gibi “Gelenekler ve Folklor” ile ilgili alt kültürel ögeler, özel günler ve gelenekler; sözlü anlatımlar ve sözlü gelenekler; dini kurallara dayalı davranışlar; doğum, evlilik gelenekleri; festivaller, törenler, kutlamalar; danslar; halk bilgisi, evren ve doğa ile ilgili uygulamalar ve toplumsal uygulamalar, ritüeller, bâtil inançlar şeklinde ele alınmıştır. “Gelenekler ve Folklor” kültürel ögesinin içeriğinde yer alan ilk kültürel öge özel günler ve geleneklerdir. Özel günlere örnek olarak Sınıfta Kalanlar Okul Açtılar adlı çocuk kitabında öğretmenler gününden, *Öğretmenler gününde okula eli boş geliyorduk, ne kalem ne kravat hediye ediyorduk. Bir bahçeden gül çalıp öğretmene vermeyi bile akıl edemiyorduk.* (s. 18) şeklinde bahsedilmiştir. Bunun yanında *dantel örtü* (SS, 71; GBV, 9), *bakır cezvede kahve yapımı* (İÇ 43) ve *misafire yapılan aşırı ikram* (SS, 75) gelenekler başlığında ele alınmıştır.

Kültürel öge olarak ele alınabilecek bir diğer başlık ise sözlü anlatımlar ve sözlü geleneklerdir. Yemek yedirirken çocuklara söylenen cümleler, Sakız Sardunya kitabında, *En çok da yemekler küserdi. Bu yüzden her sofrada Hayal Hanım, tabağındaki yiyecekleri bitirmesi için kızına ısrar ederdi. “Aman pilavını artırma. Yoksa o pirinç taneleri arkandan ağlar.”* (s. 19) şeklinde betimlenmiştir.

Doğum, evlilik gelenekleri de kültürel öge olarak çocuk kitaplarında bulunmaktadır. Evliliğe ilişkin geleneklerden biri İstanbul’u Çalıyorlar! adlı kurguda, *Ömer Abi üstünde güzel işlemler olan bakır bir cezve aldı. ‘Eyoah!’ diye düşündüm. ‘Demek handa çay ocağı yok, kahveleri benim yapmam gerekiyor. Ömer Abi de fırsat bulmuşken, cezve mezve eksikleri tamamlıyor işte. Acaba filmlerdeki evlenmek istemeyen kızlar gibi, kahveye şeker yerine tuz koysam, bana kahve yaptırmaktan vazgeçer mi?’* (s. 43) cümleleriyle betimlenmiştir.

Dini kurallara dayalı davranışlar ($f=0$), festivaller, törenler, kutlamalar ($f=0$), halk bilgisi, evren ve doğa ile ilgili uygulamalar ($f=0$), danslar ($f=0$), toplumsal uygulamalar, ritüeller, bâtil inançlar ($f=0$) kültürel öğelerine yönelik bir aktarıma ise incelenen çocuk kitaplarında yer verilmediği saptanmıştır.

1.6. "Sosyal Yaşam" Kültürel Ögesine Yönelik Bulgular

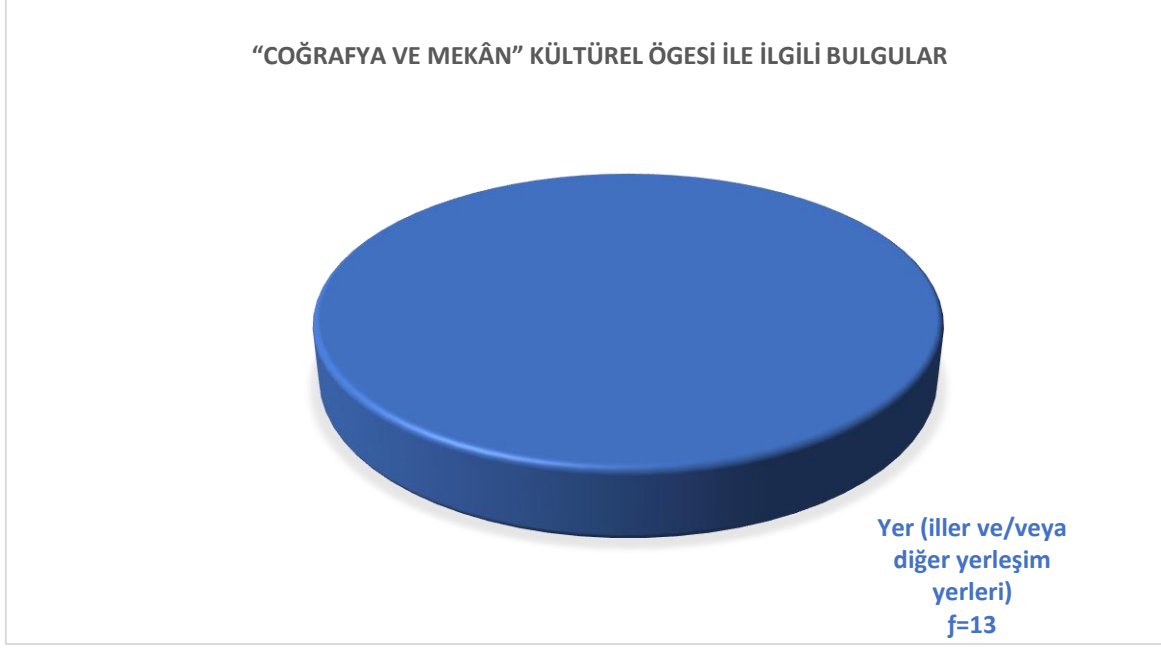

Şekil 6. "Sosyal Yaşam" Kültürel Ögesine Yönelik Bulgular

Çocuk kitaplarında "Sosyal Yaşam" kültürel ögesine ilişkin bulgular Şekil 6'da yer almaktadır. Bulgular arasında moda, alkış ve güzel hareketler ve yasaklar bulunmaktadır. Moda ile ilgili olarak ele alınacak veriler Gökte Biri Var adlı kitapta, *Mahallede moda şimdi, bir parmak jöle alıyorsun, saçının önündeki bir tutamı dimdik havaya dikiyorsun. Emre de modaya uymuş.* (s. 55) şeklinde ifade edilmiştir.

Moda ögesi gibi yasaklar da kültürel öğeler arasında yer almaktadır. Sakız Sardunya kitabında hayvanat bahçesinde bulunan hayvanları beslemenin yasak olduğu ifade edilmiştir (s. 8). Alkış ve güzel hareketler de geçiş sıklığı olarak az olsa da incelenen çocuk kitabında yerini almıştır. Bu durum Süper Gazeteciler 1 adlı kitapta, *Önce Yener'le Evren büyük bir hevesle okul dönüşü bu torbaları toplayıp adreslere tek tek götürmüşlerdi. Ancak bu görüldüğü kadar zevkli bir iş değildi. Birkaç kez yapıp evden yeterli övgü ve teşekkürü alınca iş artık angarya olmaya başlamıştı.* (s. 23) şeklinde kurgulanmıştır.

1.7. "Coğrafya ve Mekân" Kültürel Ögesine Yönelik Bulgular

Şekil 7. “Coğrafya ve Mekân” Kültürel Ögesi ile İlgili Bulgular

Şekil 7’den de anlaşılacağı gibi “Coğrafya ve Mekân” ile ilgili kültürel öge iller ve/veya diğer yerleşim yerleridir. Bu başlık altında adı geçen yerler şehir olarak Diyarbakır, İzmir, İstanbul ve Manisa iken mekân olarak ise Süleymaniye Camisi, Şirindiyar Kasabası, Yerebatan Sarayı, Mimar Sinan Üniversitesi, Tophane, Mısır Çarşısı ve Yeni Cami’dir. Diyarbakır ve İzmir şehrine Sınıfta Kalanlar Okul Açtılar adlı çocuk kitabında, *Diyarbakır geride kalmıştı, güvercinlerimle beraber. Babam, kendinden önce göç etmiş akrabalarının bulunduğu bu kasabayı seçmişti. İzmir’in güzel, küçük bir kasabası.* (s. 10) cümleleriyle yer verilmiştir. İstanbul ise İstanbul’u Çalışıyorlar! isimli kurguda, *Ömer Abi’yle konuşmalarında Asya, Avrupa kelimeleri geçiyordu. Tabii ya, Ayna Mualla bize söylemişti, dünyada iki kıta üstünde böyle bir boğaza kurulu başka bir şehir yokmuş. Adamcağız ilk defa beş dakikada kıta değiştiriyordu. İçimden güldüm; ‘İstanbulluların çoğu bunu her gün, hem de günde iki kez yapıyor.’ diye düşündüm.* (s. 66) cümleleriyle kurgulanmıştır.

Mekân olarak ise İstanbul’u Çalışıyorlar! kitabında, *Pencereye burnumu dayayıp, çevreyi seyretmeye başladım. İçinde büyük heykellerin yer aldığı parkı ve kapısında bir baykuş amblemi olan Mimar Sinan Üniversitesi’ni geçtik. Tophane’de, güzel süslemeleri olan bir cami vardı. Her yer cıvılcıvıldı.* (s. 26) örneğinde görüldüğü gibi Mimar Sinan Üniversitesi ve Tophane’den bahsedilmiştir.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Araştırma sonucunda kurgusal nitelikli çocuk kitaplarında kültür aktarımı kapsamında kurgulanan öğelerin günlük yaşam, kişiler arası ilişkiler, değerler ve eğitim, edebiyat- sanat ve müzik, gelenekler ve folklor, sosyal yaşam, coğrafya ve mekân şeklinde aktarıldığı tespit edilmiştir. İncelenen bazı çocuk kitaplarında bu kültürel öğelerin okuyucuya doğrudan sunulduğu, bazı kitaplarda örtük ifadelerle sunulduğu, bazılarında ise hiç sunulmadığı saptanmıştır. Ayrıca incelenen çocuk kitaplarında kültürel aktarım gerçekleştiren karakterlerin genellikle çocuk karakterler olduğu tespit edilmiştir.

Kitaplarda kültürel öğelerden biri olan günlük yaşamın yiyecek-içecek, yemek zamanları-sofra adabı, resmi tatilleri-çalışma zamanları, boş zaman etkinlikleri, hobileri, karşılıklı konuşmalarda yaşa, cinsiyete, yakınlık derecesine, sosyal statüye, resmîyete göre kullanılacak sözler ve kalıplar, yeme ve içme alışkanlıkları, oyun, müzik ve spor gibi alt boyutlardan oluştuğu görülmektedir. Kurgularda yer alan karakterlerin en fazla yiyecek-içecek, oyun, yemek zamanları-sofra adabı ve karşılıklı konuşmalarda yaşa, cinsiyete, yakınlık derecesine, sosyal statüye, resmîyete göre kullanılacak sözler ve kalıplar özelinde kültürel aktarım gerçekleştirdiği tespit edilmiştir. Çocuk kitapları özelinde olmasa dahi Türkçe ders kitaplarında yapılan incelemelerde bu çalışmanın aksi bulgular tespit edilmiştir. Örneğin Kan (2010) çalışmasında, Türkçe ders kitaplarında yiyecek, içecek ve beslenme ile ilgili kültürel aktarıma pek değinilmediğini ifade etmektedir. Çocuk kitaplarının incelendiği bu çalışmada ise en fazla geçiş sıklığına sahip olan öğenin günlük yaşam-yiyecek, içecek olması Türkçe ders kitaplarında daha sınırlı bir alan varken çocuk kitaplarında daha geniş ve daha kolay kurguya yedirilebilen bir alan olmasından kaynaklanıyor olabilir. Yemek zamanı olarak günlük yaşam boyutu ele alındığında, çocuk kitaplarında en fazla öne çıkan öğünün kahvaltı olduğu görülmektedir. Söz konusu alanyazın incelendiğinde yemek zamanları ile ilgili görünüm tespit edilememiştir. Hafta sonu aile bireyleri ile yapılan kahvaltıların Türk toplumu için değerli olması bu kavramın kitaplarda fazlaca yer almasında etkili olmuş olabilir. Bunlara ilaveten resmi tatiller-çalışma zamanları, boş zaman etkinlikleri- hobileri, yeme ve içme alışkanlıkları, spor ve müzik kitaplarda geçiş sıklığı az olan alt boyutlar arasında yer almaktadır. İlgili alanyazında çocuk kitapları ile ilgili bir veriye pek rastlanmamakla birlikte Sayid Açıkgöz (2018) tarafından yabancılara Türkçe öğretimi alanında Yeni Hitit Yabancılar için Türkçe Ders Kitabı'nın günlük yaşam boyutunun incelendiği araştırmada yemek zamanı-sofra adabı, resmi tatiller – çalışma zamanları, boş zaman etkinlikleri, yeme içme alışkanlıkları ve müzik gibi alt boyutlar ile ilgili hiçbir görünüme yer verilmediği tespit edilmiştir. Bunun yanında yiyecek-içecek alt boyutunda ise yalnızca simite yer verildiği aktarılmıştır. Bu verilerden sonra kültürel aktarım olarak yiyecek içecek öğesinin Türkçe ders kitaplarında da Türkçe öğretimi için hazırlanan kitaplarda da pek önemli görülmediği söylenebilir. Günlük yaşamımızda önemli bir yere sahip olan müzik kavramının ise çocuk kitaplarında sadece bir kitapta ve bir bölümde geçtiği görülmektedir. Sezer de (2005) yaptığı çalışmasında, Türkçe ders kitaplarında müzik kavramının bulunmadığını aktarmıştır. Bu durum geçen 15 yılda müziğe olan yaklaşımın ve verilen değerlerin pek de değişmediğini gözler önüne sermektedir.

Kültürel aktarım boyutlarından biri de kişiler arası ilişkilerdir. Kişiler, konuk etme-ikram ve hediyeler, aile yapıları ve ilişkileri, kuşaklar arası ilişkiler ve selamlaşma, ifade ve davranışlar kişiler arası ilişkiler öğesinin alt boyutları arasında yer almaktadır. Kitaplarda yer alan kişiler, ana karakter ve yardımcı karakterler özelinde ele alınmıştır. Bu ana ve yardımcı karakterlerin ise büyük çoğunluğunun çocuk karakterler ve onların etrafında yer alan kişiler olduğu tespit edilmiştir. Benzer şekilde kötü karakterler özelinde incelenen çocuk kitaplarında bulunan karakterlerin büyük çoğunluğunun çocuk karakterlerden oluştuğu tespit edilmiştir (Destegüloğlu, 2020). Bu durumun incelenen eserlerin, çocukların merkeze alındığı kurgusal nitelikli metinler olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Bir diğer alt boyut ise aile yapıları ve ilişkileri ile kuşaklar arası ilişkilerdir. Bu ilişkiler arasında erkek karakterler -baba karakterler- genellikle baskıcı, güvensiz ve sert betimlenirken; kadın karakterlerin -anne karakterler- sevgi dolu ve konuşkan betimlendiği tespit edilmiştir. Fakat yaşlı karakterlerde kadın-erkek ayrımı yapılmadan bu karakterlerin sevgi dolu oldukları görülmüştür. Bunun yanında yaşlı kadın karakterlerin genel itibarı ile ev işleri ile betimlendiği

gözlemlenmiştir. Yaşlı kadın karakterlerle ilgili tespit edilen bu durum, alanyazında yer alan çalışmalarla da örtüşmektedir (Ünlü, 2017; Yakar ve Yılmaz, 2019). Bu durumun Türk toplumunda var olan toplumsal cinsiyet rolleriyle ilgili olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Selamlaşma ifade ve davranışları da kültürel aktarım öğeleri arasında yer almaktadır. Kitaplarda bulunan selamlaşma ifadelerinin ve davranışlarının cinsiyetlere ve yaşa göre çeşitlilik gösterdiği görülmektedir. Söz gelimi hem cinsten olan karakterler kucaklaşırken, yaş farkı olan çocuk-yaşlı iletişimde el öpme davranışı ile karşılaşmıştır. Bu konu ile ilgili Barut ve Cem Odacıoğlu (2019) yaptıkları bir çalışmada, çeviri çocuk kitaplarında dahi selamlaşma ve seslenme ifadelerinin Türkçe metne aktarılırken Türkçe kalıpların kullanıldığını vurgulamıştır. Alt boyutlar arasında yer alan konuk etme, ikram ve hediyeler ise geçiş sıklığı en az olan boyutlardandır. Konuk etme, ikram ve hediyeler alt boyutunda alanyazında bir birlik olmadığı görülmektedir. Karagöz de (2009) ders kitaplarıyla ilgili çalışmasında, 6. ve 7. sınıf Türkçe ders kitaplarında misafirperverlik ile ilgili öğelere yer verilmediğini belirtmiştir. Hediyeleşmenin kitaplarda azalması, kültür aktarımı bakımından ele alındığında ise kültürel yozlaşmanın bu boyutta da baş gösterdiğini düşündürmektedir. Kan (2010) ise Türkçe ders kitaplarını incelediği çalışmasında, selamlaşma-vedalaşma ve komşuluk-misafirlik gibi kavramların ön planda olduğunu belirtmiştir. Zamanla Türkçe ders kitaplarında bu konu ile ilgili bir iyileşmeye gidildiği görülmekle birlikte çocuk kitapları ile ilgili pek veri elde edilmediği de görülmektedir.

Bir diğer kültürel aktarım boyutu da değerler ve eğitimidir. Bu boyutun içerisinde değerler, eğitim, dil ve tarih bilinci/sevgisi bulunmaktadır. Türkçe öğretim programında (2019) yer alan kök değerler merkeze alındığında incelenen çocuk kitaplarında yer alan değerlerin dostluk, dürüstlük, öz denetim, saygı, sevgi, sabır, sorumluluk ve yardımseverlik olduğu gözlemlenmiştir. İncelenen çocuk kitaplarında geçiş sıklığı en fazla olan iki değer ise sevgi ve dostluk olduğu saptanmıştır. Dedeoğlu, İnce ve Ulusoy Ünlü (2021) yaptıkları çalışmalarında, çeviri kitaplarda Japonların toplum temellerini oluşturan kök değerler arasında sadakat, saygı, sabır ve özen değerlerinin olduğunu aktarılmıştır. İncelenen eserlerde sevgi ve dostluk değerleri baskın bir şekilde verilmişken, adalet ve vatanseverlik değerlerinin çocuk kitaplarında tespit edilememiş olması, belirlenen çocuk kitapları arasında bir rastlantı olarak görülmektedir. Dil ve Tarih Bilinci/Sevgisi alt boyutunun ise genel itibarıyla çocuk kitaplarında tarih bilinci üzerine temellendirildiği görülmektedir. Bu konuda Kan (2010) da 7. sınıf Türkçe ders kitaplarını incelediği çalışmasında, tarih ile ilgili kültür öğelerinden yakın tarihe, tarihî şahsiyetlere son olarak tarihî ve turistik yerlere değinildiğini aktarmıştır. Çocukların daha eğlenceli bir şekilde tarihlerini öğrenebilmeleri için, çocuk kitaplarında ve Türkçe ders kitaplarında bu tarz tarihi bilgi ve söylemlere yer verildiği düşünülmektedir. Eğitim boyutunda ise çocuk kitaplarında Türk eğitim sisteminden tam olarak örneklemeler yapılmasa dahi okullarda yaşanan durumlar/olaylar betimlenerek çocuk okurlara sunulmuştur. Alanyazında okul görünümünün, yöneticilerin ve öğretmenlerin genellikle asık suratlı ve baskıcı bir şekilde öğrencilerin ise genellikle akranlarına zorbalık davranışını sergilerken betimlendiği belirlenmiştir (Çınkır, 2006; Çankaya, 2011; Yılmaz ve Yakar, 2017; Destegüloğlu, 2020). Okullarda yaşanan psikolojik baskının ve yer yer zorbalığa varan davranışların kitaplarda okuyucuya sunulması kültür aktarımından ziyade çocukları, hayatın gerçekleri ile yüzleştirme şeklinde yorumlanabilir.

Kültürel öğeler arasında yer alan edebiyat- sanat ve müzik, gelenekler ve folklor, sosyal yaşam, coğrafya ve mekân öğelerinin çocuk kitaplarında nicel olarak yetersizliği tespit edilmiştir. İncelenen kurgusal nitelikli çocuk romanlarında “Edebiyat- Sanat ve Müzik” az

rastlanan kültürel öğelerden biridir. Edebiyat, müzik, sanat, gösteri sanatları, el sanatları geleneği bu kültürel ögenin alt öğeleri arasındadır. Tüm alt öğelere ait görünüm tespit edilmekle birlikte bu görünümün sayıca az olduğu gözlemlenmiştir. Kültürel öğelerden bir diğeri ise gelenekler ve folklordur. Bu ögenin alt boyutları arasında özel günler ve gelenekler; sözlü anlatımlar ve sözlü gelenekler; dini kurallara dayalı davranışlar; doğum, evlilik gelenekleri; festivaller, törenler, kutlamalar; halk bilgisi, evren ve doğa ile ilgili uygulamalar; danslar; toplumsal uygulamalar, ritüeller, bâtil inançlar yer almaktadır. Alt öğeler arasında geçiş sıklığı en fazla olan özel günler ve geleneklerdir. Bunun yanında festivaller, törenler, kutlamalar; halk bilgisi, evren ve doğa ile ilgili uygulamalar; danslar; toplumsal uygulamalar, ritüeller, bâtil inançlar gibi öğelere yönelik olarak ise yeterince veri tespit edilememiştir. Çocuk kitaplarında tespit edilen sosyal yaşam kültürel ögesinin, alt öğeleri arasında ise moda, yasaklar, alkış ve güzel hareketler başlıkları bulunmaktadır. İncelenen eserlerde alt öğelerin tamamına ait veriler yer almakla birlikte bu alt öğelerin geçiş sıklığının az olduğu gözlemlenmiştir.

Çocuk kitaplarında kültür aktarımı açısından değerlendirilen son öge ise coğrafya ve mekândır. Birçok farklı mekânın ve coğrafyanın betimlendiği çocuk kitaplarının sayısı oldukça azdır. Hatta incelenen çocuk kitaplarından sadece birinde, birden fazla mekân tanıtımı yapıldığı saptanmıştır. Bu kitapta İstanbul'da yer alan tarihi mekânları kurguya dâhil ederek kitaplar aracılığıyla öğretim gerçekleştirilmiştir.

Tespit edilen bulgular, araştırmaya konu olan kitaplar bağlamında tartışılacak olursa Sakız Sardunya adlı çocuk kitabının, günlük yaşam kültürel ögesinden coğrafya ve mekân ögesine kadar her boyuttan kültürel aktarımı barındırdığı söylenebilir. Sakız Sardunya kitabı, kültürel aktarıma en fazla günlük yaşam ögesi ile katkıda bulunurken sosyal yaşam ögesine ise sadece bir örnek ile katkıda bulunmuştur. Bunun yanında kişiler arası ilişkiler ögesi ile gelenekler ve folklor ögesi de bahsi geçen çocuk kitabında belirgin bir şekilde yer edinmiştir. Söz gelimi gelenekler ve folklor ögesine yönelik olarak dantel örtünün, misafire ikramın ve yedirmek için söylenen kalıplaşmış sözlerin bulunduğu tespit edilmiştir.

Bir diğer çocuk kitabı olan İstanbul'u Çalıyorlar! kitabında da günlük yaşam kültürel ögesinden coğrafya ve mekân ögesine kadar her ögeye yönelik kültürel aktarım okuyucuya sunulmuştur. Aynı şekilde en fazla kültürel aktarım günlük yaşam ögesine yönelik olurken en az sosyal yaşam ögesine yönelik olmuştur. Bunun yanında, diğer kitaplar arasında "Coğrafya ve Mekân" ögesine en fazla yer veren kitap İstanbul'u Çalıyorlar! kitabıdır. Bu sayede birden fazla mekân tanıtımı ile kültürel aktarım yapılmıştır. Eserde, İstanbul'un tarihi mekânları tanıtılırken sözcüklerin anlamlarına veya tarihi olaylara yer verilmesi değerler ve eğitim boyutunun da kitapta önemli bir yer edinmesine sebep olmuştur. Yine aynı şekilde kültürel aktarımın edebiyat, sanat ve müzik öğelerinde de devam ettiği mimari yapıların sürekli incelenmesinden, bakırcılık mesleğinin hatırlatılmasından, sinema filminden ve polisiye kitaplardan bahsedilmesinden anlaşılmaktadır.

Süper Gazeteciler isimli çocuk kitabında da diğer kitaplarda olduğu gibi geçiş sıklığı en fazla olan kültürel ögenin günlük yaşam olduğu saptanmıştır. Bunun yanında önceki iki kitapta yer edinmiş olan "Edebiyat-sanat ve müzik", "Gelenekler ve folklor" ve "Coğrafya ve Mekân" öğelerine bu kitapta pek değinilmemiştir. Ayrıca sosyal yaşam ögesi altında yer alan alkış ve güzel hareketler boyutunun sadece Süper Gazeteciler kitabında geçtiği tespit edilmiştir.

Gökte Biri Var adlı çocuk kitabında da geçiş sıklığı en fazla olan kültürel öge günlük yaşamdır. Diğer ögeler olan kişiler arası ilişkiler, edebiyat-sanat ve müzik, gelenekler ve folklor ve sosyal yaşam ise diğer çocuk kitaplarına oranla Gökte Biri Var adlı çocuk kitabında daha az yer almıştır. Ayrıca “Coğrafya ve Mekân” ögesine yönelik bir aktarıma kitapta yer verilmemiş olması dikkat çekicidir.

Sınıfta Kalanlar Okul Açtı adlı çocuk kitabında da en fazla geçiş sıklığı olan kültürel ögenin, günlük yaşam ve alt boyutları olduğu görülmektedir. “Edebiyat-sanat ve müzik” kültürel ögelerine ise kitapta yer verilmemiş olması, hayat mücadelesi veren karakterlerin anlatıldığı kitapta sanatın lüks bir kavram olarak kabul edilmesi sonucuna ulaşılmasını sağlamış olabilir. Kültürel aktarımlar ile yeni yeni kabuğundan çıkıp millet olmanın, bir kültüre ait olmanın ne demek olduğunu fark eden çocuk okura, henüz yaşamasa dahi karşılaşma olasılığı bulunan kavramlar ve durumlar odağında kültürel ögeler önceden sunulmaktadır. Mert, Albayrak ve Serin (2013) de çocuk kitaplarının, çocukların merak ve keşfetme duygusunu geliştirecek, farklı kültürleri tanmasına ve bilmediklerini keşfetmesine yardımcı olacak niteliklerde hazırlanmış olması gerektiğini belirtmektedir.

Sonuç olarak yapılan araştırmada kurgusal nitelikli çocuk kitaplarının, okudukları karakter ile özdeşim kurup kendini o karakterin yerine koyan çocuk okura yerel kültür aktarımının gerçekleştirilmesine aracılık ettiği tespit edilmiştir. Çocuk kitaplarının değerlendirilmesinde kullanılan “Metinlere Yansıyan Kültürel Öge ve Alt Ögeler” sınıflandırmasında yer alan ana kültürel ögeler, kitapların farklı bölümlerinde yer edinmiş olmakla birlikte bu ögelerin kapsadığı bazı alt kültürel ögelere yer verilmediği tespit edilmiştir. İlgili bulgulardan da anlaşılacağı üzere kültürel aktarım fazlaca gerçekleşse de toplumda gerçekleşen kimi yozlaşmalar, bazı kültürel ögelerin aktarımını azaltmıştır. Bu durumun hayatın gerçeklerini de yansıtmakla görevli olan çocuk kitapları için yanlış bir davranış olmadığı düşünülmektedir. Bununla birlikte beğendikleri kitap karakterlerinin davranışlarını örnek alarak onlar gibi davranmaya çalışan çocuklara, kitaplar aracılığıyla kültür aktarımı gerçekleştirilmesi gerektiği dikkate alınmalıdır. Bu bağlamda araştırmada ele alınan çocuk kitapları ışığında, çocuk kitaplarının kendi kültüründe yer alan ögeleri yeni nesillere aktarmada önemli bir rolünün olduğu söylenebilir. Son olarak araştırmada, dikkate alınan kültürel ögeler arasında günlük yaşamın diğer ögelere oranla çocuk kitaplarında daha fazla yer aldığı tespit edilmiştir. Bu durum kültür aktarımının gerçekleşmesinde bireylerin günlük yaşamlarının öncelikli olmasıyla ilişkilendirilebilir. Ancak çocuk kitapları aracılığıyla gerçekleştirilen kültürel aktarımda farklı kültürel ögelere de kurguya uygun bir şekilde yer verilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Teşekkür ve Bilgilendirme

Çalışma, 04-05.01.2022 tarihinde Adana’da gerçekleşen 3. Uluslararası 5 Ocak Sosyal ve Beşeri Bilimler Kongresinde sunulan sözlü bildirinin genişletilmiş hâlidir.

Kaynakça

- Akkaya, A. (2008). *Mustafa Kutlu'nun hikâyelerindeki iletiler ve bu iletilerin çocuğa görelilik ilkesi açısından incelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Elazığ).
- Aksan, D. (1998). *Her yönüyle dil (Ana çizgileriyle dilbilim)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Albayrak, F. Ve Serin, N. (2012). Gazi Üniversitesi TÖMER yabancılar için Türkçe 1-2 ders kitaplarındaki okuma metinlerinin kültür aktarımı açısından incelenmesi. 5. *Uluslararası Türkiye'nin Eğitimi-Öğretimi Kurultayı*, (05-06 Temmuz 2012), Mersin, s. 149-156.
- Anaz, Z. (2018). Mavisel Yener'in çocuk kitaplarında sözlü edebiyat ürünleri. *Asya Studies-Academic Social Studies/Akademik Sosyal Araştırmalar*, 5, 21-35.
- Arıcı, A. F. (2018). *Çocuk edebiyatı ve kültürü*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Banguoğlu, T. (2011). *Türkçenin grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumları Yayınları.
- Barut, E. Ve Cem Odacıoğlu, M. (2019). Çocuk edebiyatı çeviri eserlerinde kültürel aktarım incelemesi: Oliver Twist örneği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(62), 66-70.
- Barutçu, T. Ve Açık, F. (2018). Çocuk edebiyatı ürünlerinde yer alan deyimlerin kültür aktarımındaki rolü ve Türkçe ders kitaplarındaki deyimlerle örtüşme düzeyi, *Bilig – Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 86, 183-209.
- Bay, D. N. (2018). Okul öncesi eğitimde bir kültür aktarımı: Millî oyunlar. *E-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 9(2), 82-104.
- Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal*, 9(2), 27-40.
- Çankaya, İ. (2011). İlköğretimde akran zorbalığı. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24(1), 81-92.
- Çetinkaya, F. Ç. ve Durmaz, M. (2020). Çeviri resimli çocuk kitaplarının kültür aktarımı açısından incelenmesi stili. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(2), 945-959.
- Çınkır, Ş. (2006). Okullarda zorbalık: Türleri, etkileri ve önleme stratejileri. I. *Şiddet ve Okul Sempozyumu, MEB ve Unicef İşbirliği*, İstanbul.
- Çimen, Ş. T. (2020). *Türkiye'nin ilk Netflix dizisi "Hakan: Muhafız" ile yabancı uyruklu öğrencilere kültür aktarımı* (Yüksek Lisans Tezi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Erzincan).
- Dedeoğlu, H., İnce, N. B. ve Ulusoy Ünlü, A. (2021). Türkiye'de yayımlanmış resimli çocuk kitapları üzerine kültürel bir analiz. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 9(2), 561-576.
- Demirci, K. (2017). *Türkoloji İçin Dilbilim*, Anı yayıncılık, Ankara.
- Destegüloğlu, B. (2020). *Çocuk kitaplarındaki kötü karakterlerin görünüşleri ve ortaokul öğrencilerinin kötü karakterlere ilişkin algıları* (Yüksek Lisans Tezi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Erzincan).
- Ergin, M. (2019). *Türk dil bilgisi*. İstanbul: Boğaziçi yayımları.
- Ertuğrul, M. (2015). *Yabancı dil olarak Türkçenin öğretiminde kullanılan kitaplarda kültür aktarımı*. (Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara).

- Göçer, A. (2012). Dil-kültür ilişkisi ve etkileşimi üzerine. *Türk Dili*, 729, 50-57
- Gökalp, Z. (2018). *Türkçülüğün esasları*. İstanbul: Ötüken.
- Güliden, B. (2019). Türkçe öğretim programlarının ve Türkçe ders kitaplarının kültür aktarımı bağlamında somut olmayan kültürel miras öğeleri açısından incelenmesi. (Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara).
- Güleryüz, H. (2006). *Yaratıcı çocuk edebiyatı*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Gültekin, A. (2011). *Çocuk ve gençlik edebiyatı yazıları*. İstanbul: Erdem Çocuk.
- İşcan, A. ve Yassıtaş, T. (2018). Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi ders kitaplarında kültür aktarımı: Yedi İklim Türkçe öğretim seti örneği (B1-B2 düzeyi). *Aydın Tömer Dil Dergisi*, 3(1), 47-66.
- Kafesoğlu, İ. (1998). *Türk millî kültürü*. İstanbul: Ötüken.
- Kaplan, M. (2014). *Kültür ve dil*. İstanbul: Dergâh.
- Karagöz, B. (2009). *Yapılandırmacı yaklaşıma göre ilköğretim 6 ve 7. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki değerlerin incelenmesi (Muğla ili örneği)*. (Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi, Muğla).
- Karakoç Öztürk, B. (2020a). Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde somut olmayan kültürel mirasın aktarımı. *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 288-312.
- Karakoç Öztürk, B. (2020b). Yazınsal metinlerde yer alan karakter geliştirme yolları: Ortaokul Türkçe ders kitapları örneği, *OPUS– Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 16(32), 6362-6391.
- Karataş, E. (2014). Çocuk edebiyatında 'Karakter' kavramı. *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 33, 60-79.
- Korkmaz, Z. (2019). *Türkiye Türkçesi grameri şekil bilgisi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Lukens, R. J., Smith, J. J. ve Coffel C. M. (2018). *Çocuk edebiyatına eleştirel bir bakış*. İstanbul: Erdem.
- Melanlıoğlu, D. (2008). Kültür aktarımı açısından Türkçe öğretim programları. *Eğitim ve Bilim*, 33(150), 64-73.
- Mert, O., Albayrak, F. ve Serin, N. (2013). Çeviri çocuk kitaplarının kültür aktarımı açısından incelenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 1(3), 58-73.
- Okur, A. ve Keskin, F. (2013). Yabancılar Türkçe öğretiminde kültürel öğelerin aktarımı: İstanbul yabancılar için Türkçe öğretim seti örneği. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6(2), 1619-1640.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2019). *Türkçe dersi öğretim programı (İlköğretim ve Ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar)*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Ördek, F. (2019). *Yabancılar için Türkçe İstanbul (İstanbul Turkish for foreigners course book) ve Yedi İklim orta seviye ders kitaplarının kültür aktarımı açısından incelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana).
- Özakupınar, Y. (2009). *Bir medeniyet teorisi*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

- Özkan, E. K. (2014). Sözlü kültür hazinemiz. *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi (Çocuk ve İlk Gençlik Edebiyatı Özel Sayısı)*, CVII(756), 236.
- Sarıyüce, H. L. (2012). *Türk çocuk ve gençlik edebiyatı ansiklopedisi 1*. İstanbul: Nar Yayınları.
- Sayid Açıkgöz, E. (2018). *Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi ders kitaplarında kültür aktarımı: Yeni Hitit yabancılar için Türkçe ders kitabı: (A1-A2 düzeyi)*. (Yüksek Lisans Tezi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat).
- Sever, S. (2017). *Çocuk ve edebiyat*. Ankara: Tudem.
- Sezer, Ö.(2005). *İlköğretim 1. kademe Türkçe ders kitaplarında değerlerin incelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul).
- Temizyürek, F., Şahbaz, N. K. ve Gürel, Z. (2016). *Çocuk edebiyatı*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Tosun, G. (2016). *Yedi İklim Türkçe öğretim seti B1, B2 ve C1 seviyesi ders kitaplarındaki metinlerin yabancılar için Türkçe öğretiminde kültür aktarımı açısından incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi, Başkent Üniversitesi, Ankara).
- Turgut Yeşilyurt, E. (2019). *Yabancılar için Türkçe öğretiminde kültür aktarımında Nasreddin Hoca fıkralarının B2 seviyesinde değerlendirilmesi*. (Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul).
- Türk Dil Kurumu, (2021). <https://sozluk.gov.tr/> (18.08.2021)
- Uzuner Yurt, S. (2020). *Çocuk kitaplarında kültür aktarımı: Yeşil gözlü kardan adam örneği. VII. Uluslararası Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu*, (23-24 Ekim 2020), Kars.
- Ünlü, A. S. (2017). *Toplumsal cinsiyet rolleri bakımından TRT Çocuk kanalında yayımlanan çizgi filmler* (Yüksek Lisans Tezi, Erzincan Üniversitesi, Erzincan).
- Ünveren Kapanadze, D. (2018). Dil ve kültür aktarımında işlevsel bir araç olarak ders kitapları: Türkçe ders kitapları örneği. *Turkish Studies*, 13(27), 1575-1592.
- Yakar, Y. M. ve Yılmaz, O. (2021). Sorularla çocuk edebiyatı. Ö. T. Kara (Ed.), *Sorularla Türkçe Eğitimi* içinde (s. 495-527). Ankara: ASOS Yayıncılık
- Yakar, Y. M. ve Yılmaz, H. D. (2019). Çocuk Kitaplarında Yaşlı Karakterler. *Zeitschrift für die Welt der Türken/Journal of World of Turks*, 11(1), 165-183.
- Yıldırım, A.ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.
- Yılmaz, O. (2020). Türkçe eğitiminde çocuk edebiyatı. A. Z. Güven (Ed.), *Türkçe Eğitime Genel Bir Bakış* içinde (s. 341-356). Ankara: Pegem Akademi
- Yılmaz, O. ve Yakar, Y. M. (2017). Yazınsal nitelikli çocuk kitaplarında öğretmen ve idareci karakterlerin sunuluş biçimi. X. UTEOK, 10. *Uluslararası Türkçenin Eğitimi ve Öğretimi Kurultayı*, İstanbul.
- Yılmaz, O.ve Kılıç, B. S. (2015). İdealize karakter bağlamında Elif Şafak'ın Sakız Sardunya'sı. II. *Uluslararası Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu* (s. 136-142), İstanbul.